

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

TG ./ riksåklagaren ang. grovt försvårande av konkurs m.m.

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 25 april 2018 i mål B 4741-17)

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara skriftligen på överklagandet. Svarsskrivelsen ska särskilt avse frågan om ansvarsfrihet med tillämpning av 11 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken.

Inför avgivandet av svarsskrivelsen har yttrande från Ekobrottsmyndigheten inhämtats. Yttrandet bifogas, se bilaga.

Jag vill anföra följande.

Inställning

Enligt min uppfattning bör TG dömas även för grov oredlighet mot borgenärer, 11 kap. 1 § 2 st brottsbalken.

I övrigt bestrider jag ändring av hovrättens dom.

Jag motsätter mig inte att Högsta domstolen, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt beträffande gärningen, meddelar prövningstillstånd i fråga om hur åtalet enligt åtalspunkten 1 i bilaga 1 till tingsrättens dom ska bedömas. Frågan om prövningstillstånd beträffande påföljd, skadestånd och kvarstad bör under sådana förhållanden förklaras vilande.

Skäl för prövningstillstånd såvitt avser någon annan del av målet anser jag inte föreligger.

Bakgrund

TG har av hovrätten dömts för grovt försvårande av konkurs genom mened enligt 11 kap. 2 § fjärde stycket och 15 kap. 1 § brottsbalken avseende gärningen under åtalspunkten 1 i bilaga 1 till tingsrättens dom (av tingsrätten bedömt som grov oredlighet mot borgenärer och grovt försvårande av konkurs) samt för överträdelse av näringsförbud den 15 januari 2016 – den 24 mars 2016 enligt 47 § lagen (2014:836) om näringsförbud (åtalet i bilaga 2 till tingsrättens dom).

Hovrätten har med beaktande av att TG, i enlighet med tingsrättens i denna del inte överklagade dom, även ska dömas för oredlighet mot borgenärer under tiden den 2 maj 2013 – den 30 oktober 2013, bestämt påföljden till fängelse i åtta månader samt beslutat att det för TG tidigare meddelade näringsförbudet ska förlängas så att det gäller för en tid av 1 år från det att hovrättens beslut har fått laga kraft.

Hovrätten har också beslutat att det som tingsrätten förordnat om kvarstad fortfarande ska gälla. Kvarstaden ska bestå till dess verkställighet kan ske, dock längst sex månader efter det att hovrättens dom har fått laga kraft.

Överklagandet till Högsta domstolen

TG yrkar i första hand att Högsta domstolen ska återförvisa målet till tingsrätten. I andra hand att åtalet, talan om näringsförbud och skadestånd ska ogillas samt att den beslutade kvarstaden ska upphävas.

TG yrkar således att Högsta domstolen ska döma honom endast för den av honom erkända gärningen (tingsrättens domslut p 2) och förordna att tidigare utdömd påföljd även ska omfatta den gärningen.

I sista hand yrkar han att han ska ådömas en icke frihetsberövande påföljd.

Målet i sak

Jag ansluter mig till vad Ekobrottsmyndigheten anfört i sitt yttrande.

När det gäller frågan om överträdelse av näringsförbud ansluter jag mig till hovrättens bedömning.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Enligt min uppfattning finns det inte någon grund för extraordinär dispens.

Ekobrottsmyndigheten har som sin uppfattning angett att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hur åtalet under åtalspunkten 1 i tingsrättens domsbilaga 1 ska bedömas.

Det är framförallt två frågor som Ekobrottsmyndigheten framhåller som prejudikatintressanta, nämligen:

1. Om det i en situation som den förevarande kan dömas för oredlighet mot borgenärer enligt 11 kap. 1 § andra stycket och försvårande av konkurs enligt 11 kap. 2 § första stycket brottsbalken i konkurrens (jfr s. 10-11 i Ekobrottsmyndighetens yttrande under rubriken "Hur ska gärningarna bedömas").
2. Om ansvarsfrihet med tillämpning av 11 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken ska anses föreligga i en situation som den förevarande (jfr s. 11-13 i Ekobrottsmyndighetens yttrande under rubrikerna 2-3 B).

Jag instämmer i Ekobrottsmyndighetens uppfattningar och anser lika med dem att Högsta domstolen är oförhindrad att pröva rubriceringsfrågan i hela dess vidd.

Till undvikande av bevisfrågor (som i sig inte är av prejudikatintresse) bör enligt min mening prövningstillståndet begränsas på det sätt jag inledningsvis föreslagit. Frågan om påföljd, skadestånd och kvarstad bör då förklaras vilande.

I fråga om överträdelse av näringsförbud m.m. kan jag inte se att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar överklagandet. Jag avstyrker prövningstillstånd i denna del av målet.

Bevisning

Om prövningstillstånd meddelas på det sätt jag föreslagit återopas från min sida inte någon bevisning. Målet kan under sådana förhållanden avgöras på handlingarna.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas utan några begränsningar.

Kerstin Skarp

My Hedström

Bilaga

Yttrande av Ekobrottsmyndigheten

Kopia till

Ekobrottsmyndigheten (EBM 2018-635)
Ekobrottsmyndigheten, andra ekobrottskammaren i Göteborg
Kammaråklagaren Per-Olof Hermansson

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 STOCKHOLM

Yttrande i Högsta domstolens mål B 2472-18; TG ./ Allmän åklagare angående grovt försvårande av konkurs m.m.

Högsta domstolen, som ännu inte tagit ställning i fråga om prövningstillstånd, har förelagt riksåklagaren att skyndsamt svara på TG:s överklagande. Svarsskrivelsen ska särskilt avse frågan om ansvarsfrihet med tillämpning av 11 kap 2 § st 3 brottsbalken. Riksåklagaren har begärt att Ekobrottsmyndigheten yttrar sig.

Inställning

Enligt min mening bör ändring i huvudsaken bestridas. Jag har ingenting att erinra mot att prövningstillstånd meddelas men då begränsat till gärningarna i åtalspunkten 1.

Bakgrund

Frågan är om en konkursgäldenär i en personlig konkurs under konkursförfarandet och vid edgången i konkursen har rätt att förtiga tillgång som vid avslöjande skulle innebära att han eller hon eventuellt kan misstänkas för brott. Om så är fallet, innebar omständigheterna skälig ursäkt att förtiga att kontobehållningen fanns. I detta fall har TG (som konkursgäldenär) haft en tillgång på motsvarande drygt 748 000 SEK på ett konto i Schweiz. Han undanhöll och förteg tillgången för konkursförvaltningen under konkursförfarandet. Han gick ed på oriktiga uppgifter. Av brottsutredningen framgår att tillgångarna kunnat spåras efter anonyma tips till konkursförvaltaren. Enligt tipsen skulle TG ha ett bankkonto på Banque Leumi le Israel i Schweiz. I tipsen lämnades uppgift om kontonummer och information om amexkort kopplade till kontot. Det uppgavs att ”pengarna kommer från Brasilien där familjen har betydande ekonomiska intressen”. Sammanlagt förelåg tre tips av samma innebörd. Konkursförvaltaren gjorde brottsanmälan mot TG. Tillgången utreddes i förundersökning. Efter rättshjälpsframställan till Schweiz kunde pengarna frysas. Beslut om åtal fattades så småningom. Enligt TG skulle uppgifterna om tillgången innebära att TG avslöjade eget brott. Saldot på kontot påstås ha byggts upp genom försäljning av andelar i ett bolag på Brittiska Jungfruöarna under 2006, där vinsten skulle ha deklarerats 2007. Saldot på kontot berodde också på köp och försäljning av värdepapper under 2007, som skulle ha deklarerats 2008. TG påstår att han härigenom begått grovt skattebrott, som inte var preskriberat när han gick ed på bouppteckningen i november 2012.

Åtalen

1.) TG åtalades den 9 juli 2016 för grov oredlighet mot borgenärer medelst mened och grovt försvårande av konkurs enligt i stora drag följande gärningsbeskrivning (**åp 1**).

TG försattes i konkurs den 24 oktober 2012. TG har den 29 oktober 2012 av konkursförvaltningen uppmanats att uppge sina samtliga tillgångar i Sverige och utomlands samt att

samarbeta för att återvinna dessa tillgångar. TG hade vid konkursen tillgångar i form av behållningen på bankkonto i Schweiz, uppgående till sammanlagt motsvarande drygt 748 000 kr. TG uppgav inte tillgången till konkursförvaltningen. Vid edgångssammanträde den 27 november 2012 beedigade han uppgift med innebörd att han inte innehade tillgången. TG har därigenom i konkurs undanhållit konkursförvaltningen ovan nämnda tillgång. TG har vidare uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vid konkursen förtigit att han innehade ovan nämnda tillgång, och inte rättat uppgiften innan han beedigade den. Brotten är grova då de är av betydande omfattning på grund av tillgångens storlek, samt då TG beedigat oriktig uppgift.

Åklagaren åberopade 11 kap 1 § 2 och 3 st och 11 kap 2 § 1 och 3 st brottsbalken

I anslutning till åtalspunkten yrkades att TG skulle utge skadestånd till TG:s konkursbo med sammantaget motsvarande drygt 748 000 kr, jämte ränta enligt 4 § och 6 § räntelagen.

Åtalet omfattade också oredlighet mot borgenärer (åp 2), genom att TG under nämnda konkursförfarande den 2 maj – 28 oktober 2013 mottagit och disponerat en postväxel på 123 000 kr utan att uppge tillgången för konkursförvaltningen. I anslutning till punkten yrkades skadestånd. TG har erkänt brottet och medgett skadeståndyrkandet och punkten saknar intresse här.

Åklagaren yrkade att en tidigare beviljad kvarstad skulle bestå. Yrkandet avsåg undanhållna belopp i åp 1 – 2 jämte ränta och kostnader, totalt drygt 958 000 kr, enligt beräkning.

2.) TG åtalades därefter den 23 december 2016 för överträdelse av näringsförbud. TG hade den 15 januari (justerat i tingsrätt) – 24 mars 2016 uppsåtligen överträtt näringsförbud genom att bedriva enskild näringsverksamhet genom ekonomisk rådgivning och närliggande uppdrag alternativt varit anställd eller mottagit uppdrag i en näringsverksamhet som drivits av närstående till honom. Det yrkades också att TG meddelades förlängning av näringsförbudet.

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde TG den 10 oktober 2017 till fängelse sex månader för grovt försvårande av konkurs, grov oredlighet mot borgenärer och oredlighet mot borgenärer. TG frikändes från överträdelse av näringsförbud. TG förpliktades utge yrkat skadestånd och beslut om kvarstad skulle bestå enligt åklagarens yrkande.

Enligt tingsrätten talade utredningen för att åtminstone övervägande delen av medlen på kontot tillhörde TG. Beträffande frågan om TG haft rätt att förtiga kontoinnehavet för konkursförvaltaren och därmed undanhålla pengarna på kontot och beediga bouppteckningen utan tillgången gjorde tingsrätten jämförelse med smitningsmål. Tingsrätten ansåg att en intresseavvägning ska göras mellan en tilltalads rätt att inte behöva kriminalisera sig själv och den skada som själva gärningen inneburit (för andra). TGs invändning att han skulle avslöjat att han gjort sig skyldig till skattebrott skulle enligt tingsrätten ställas i relation till borgenärernas möjlighet till utdelning i konkursen. Tingsrätten fortsatte. ”Av redovisade förarbetena (se prop. 2004/05:69 s. 58) följer att förtigandet eller uppgiften ska vara utan betydelse för borgenärernas rätt, dvs. att den beloppsmässiga avvikelserna mellan t.ex. en tillgångs verkliga belopp och det oriktigt uppgivna beloppet är liten. Tingsrätten konstaterar att tillgången på det konto som TG förtigit varit betydande och inte kan anses ha saknat betydelse för borgenärerna. Borgenärernas rätt till utdelning ska således väga tyngre än TG:s rätt att inte behöva avslöja en eventuell brottslighet från hans sida”. Tingsrätten ansåg därför att TG skulle dömas i enlighet med åtalet.

Överklagande

TG överklagade tingsrättens dom och yrkade att hovrätten skulle ogilla åtalet för grov oredlighet mot borgenärer och grovt försvårande av konkurs och att hovrätten skulle förordna att tidigare utdömd påföljd skulle avse den inte överklagade gärningen (oredlighet mot borgenärer), ogilla skadeståndsyrkandet, upphäva kvarstaden och bifalla hans yrkande om ersättning för bevisning vid tingsrätten. Han yrkade att målet skulle återförvisas till tingsrätten om hovrätten inte skulle frikänna honom från ansvar. I andra hand yrkade han icke frihetsberövande påföljd. Åklagaren anslutningsöverklagade och yrkade att TG skulle dömas för överträdelse av näringsförbud, att näringsförbudet förlängdes och under alla förhållanden att fängelsestraffet skärptes. I hovrätten menade åklagaren att båda brotten under åp 1 skulle bedömas ha skett medelst mened.

Hovrättens dom

I dom den 25 april 2018 skärpte hovrätten straffet till fängelse åtta månader och ändrade tingsrättens dom genom att döma TG för grovt försvårande av konkurs genom mened (i åp 1), överträdelse av näringsförbud och besluta om förlängning med ett år från tidigare meddelat näringsförbud fått laga kraft. Vad tingsrätten förordnat om kvarstad skulle fortfarande gälla och kvarstaden skulle bestå.

Hovrätten ansåg det bevisat att behållningen på bankkontot tillhörde TG och att han undanhöll och förteg denna tillgång under konkursen och att han under edgången beedigat felaktig uppgift. Beträffande brottsrubriceringen ansåg hovrätten att undanhållandet var straffbart som försvårande av konkurs eftersom TG ägde egendom, som förtegs, vid konkursutbrottet. Enligt hovrätten var straffbestämmelsen om undanhållande av egendom (oredlighet) i en situation som denna subsidiär i förhållande till försvårande av konkurs och bestämmelserna skulle inte tillämpas i konkurrens. Beträffande självkriminalisering och TGs ansvar uttalade hovrätten. "TG förteg under konkursen och vid edgångssammanträdet en betydande tillgång. Han har alltså brutit mot de centrala bestämmelserna i 6 kap. konkurslagen om gäldenärens skyldighet att lämna korrekta uppgifter om sina tillgångar. När detta skedde var TG inte misstänkt för något brott som hade samband med den tillgång som förtegs. Han har inte heller senare, förutom i detta mål, åtalats eller delgetts någon sådan misstanke (jfr rättsfallen NJA 2001 s. 563 och NJA 2005 s. 407). Det nu aktuella åtalet gäller just det faktum att TG förteg tillgången. Det är alltså inte fråga om att uppgifter som han lämnade under straffansvar används som bevis mot honom i en senare rättegång."--- Hovrätten påpekade också att TG inte under konkursen hade gjort gällande att han skulle ha rätt att vägra yttra sig om konkursbouppteckningens riktighet. Genom uppgifterna om banktillgodohavandet framstod det som oklart om TG riskerade att avslöja något brott som skulle kunna leda till ett straffrättsligt förfarande om brott mot svensk skattelagstiftning. Omständigheterna bedömdes inte sådana att TG hade skälig ursäkt att lämna oriktiga uppgifter. Att tingsrättens prövat annan ansvarsfrihetsgrund utgjorde inte skäl att återförvisa målet, ansåg hovrätten.

Överklagandet i Högsta domstolen

TG har framhållit att det är av vikt att Högsta domstolen prövar målet och har anfört huvudsakligen följande skäl för att målet i fråga om rätten att vägra yttra sig ska prövas;

- innebörden och omfattningen av ansvarsfrihetsgrunden i 11 kap 2 § st 3 i brottsbalken, gäldenärens ska inte behöva ställas inför det framtvungade valet från statens sida att antingen begå det ena brottet eller avslöja ett annat och gäldenärens ställning bör jämföras med ett vittnes,
- rätten att tåga infaller redan när ett brott har begåtts och det finns risk för att det avslöjande som senare tvingas fram genom edgången kan läggas till grund för ett straffrättsligt förfarande,
- det krävs inte att brottsmisstanke har delgivits, enligt uttalanden i prop. 2004/05:69 framstår det som helt klart att ansvarsfrihetsgrunden är tillämplig på TG,
- det finns inget prejudikat från Högsta domstolen i frågan sedan ansvarsfrihetsgrunden i 11 kap Brb trädde i kraft 2005,
- hovrättens dom stämmer varken med uttalandena i propositionen eller med praxis från Europadomstolen (Kansal mot Storbritannien) eller med brottsbalkskommentaren.

Jag kommenterar grunderna för överklagandet under min bedömning och prövningstillstånd.

Den rättsliga regleringen

Borgenärernas ställning och konkursgäldenärens upplysningsplikt framgår av konkurslagen (KL). Genom konkurs tar en gäldenärs samtliga borgenärer i ett sammanhang tvångsvis i anspråk gäldenärens samlade tillgångar för betalning av sina fordringar. Under konkurs omhändertas tillgångarna för borgenärernas räkning av konkursboet (1 kap 1 § KL). När beslut om konkurs har meddelats, får gäldenären inte råda över egendom som hör till konkursboet och han får inte heller åta sig sådana förbindelser som kan göras gällande i konkursen (3 kap 1 § KL). Till ett konkursbo räknas, i den mån inte något annat följer av 2 §, all egendom som tillhörde gäldenären när konkursbeslutet meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är sådan att den kan utmätas. Till konkursboet räknas även den egendom som kan tillföras boet genom återvinning (3 kap 3 § KL).

Regler om gäldenärens skyldigheter i en konkurs att tala sanning och att avlägga ed finns i första hand i kapitel 6 i KL. Gäldenären ska ge rätten, tillsynsmyndigheten, förvaltare och granskningsmän de upplysningar av betydelse för konkursutredningen som de begär. Upplysningskyldigheten omfattar även egendom, som inte ingår i boet på grund av att den finns utomlands (6 kap 2 § KL). Gäldenären ska inför rätten avlägga bouppteckningsed. Han ska göra de tillägg till eller ändringar i bouppteckningen som han anser behövs och med ed betyga att bouppteckningens uppgifter om tillgångar, skulder och räkenskapsmaterial med gjorda tillägg eller ändringar är riktiga och att det inte enligt hans vetskap har oriktigt utelämnats eller tagits upp någon tillgång eller skuld (6 kap 3 § KL). Om gäldenären underlåter att uppfylla sin skyldighet, kan han antingen hämtas eller häktas (6 kap 9 § KL). Annan än gäldenären är skyldig att på yrkande av förvaltaren eller en borgenär avlägga bouppteckningsed eller beediga viss uppgift i bouppteckningen, om det kan antas att sådan edgång är av betydelse för utredningen. Detta gäller inte den som avses i 36 kap 5 § rättegångsbalken såvitt gäller uppgift beträffande vilken han inte får höras som vittne, såvida han inte är närstående till gäldenären (6 kap 5 § st 2 KL). Bestämmelsen reglerar fakultativ ed. I konkurs ska konkursförvaltaren upprätta en konkursbouppteckning över skulder och tillgångar. I den utsträckning det behövs ska han också upprätta förteckning över räkenskapsmaterial och andra handlingar som rör boet (7 kap 13 § KL).

I brottsbalkens 11 kapitel regleras brotten mot konkursgäldenärens upplysningsplikt. För oredlighet mot borgenärer döms gäldenär som i konkurs undandrar eller undanhåller konkursförvaltningen tillgång (se 11 kap 1 § st 2 Brb). En gäldenär som vid konkurs uppsåtligen eller av grov oaktsamhet förtiger tillgång, uppger obefintlig skuld eller lämnar annan sådan oriktig uppgift, döms, om uppgiften inte rättas innan den beedigas eller annars läggs till grund för förfarandet, för försvårande av konkurs eller exekutiv förrättning till fängelse i högst två år (11 kap 2 § st 1 Brb). Om förtigandet eller den oriktiga uppgiften är utan betydelse för saken, eller om gäldenären vid konkurs hade rätt att vägra yttra sig och omständigheterna innebär en skälig ursäkt för honom eller henne, ska han eller hon inte dömas till ansvar (se 11 kap 2 § st 3 Brb). Detta är grunden för ansvarsfrihet.

I brottsbalkens 15 kapitlet finns bestämmelserna om mened och motsvarande bestämmelse om ansvarsfrihet. Om någon under laga ed lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, dömes för mened till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader (15 kap 1 § st 1). Prövas utsaga som avses i 1--3 §§ vara utan betydelse för saken, skall ej dömas till ansvar. Vad nu sagts skall ock gälla, om någon lämnat osann uppgift eller förtigit sanningen angående sådant varom han ägt vägra att yttra sig och omständigheterna innebära skälig ursäkt för honom (15 kap 4 §).

Ett vittne får enligt 36 kap 6 § rättegångsbalken vägra yttra sig om en omständighet, vars yppande skulle röja att vittnet eller någon vittnet närstående, som avses i 3 §, har förövat brottslig eller vanärande handling.

Av artikel 6 i Europakonventionen framgår bland annat att var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Rätten att inte belasta sig själv anses ingå i begreppet rättvis rättegång.

Lagkommentarer i Zeteo

Av kommentaren till 6 kap 2 § KL framgår att gäldenären är skyldig att lämna upplysningar *av betydelse för konkursutredningen*. Preciseringsen innebär att gäldenärens upplysnings-skyldighet inte är begränsad till att enbart avse upplysningar om tillgångar och skulder som ingår i konkursen. Konkursgäldenärens skyldighet att lämna upplysningar går alltså mycket långt. Det krävs dock att upplysningarna har betydelse för konkursutredningen, först och främst sådant som tar sikte på att kunna reda ut vilka tillgångar och skulder gäldenären har och som ska omfattas av konkursen. Men även orsakerna till obeståndet och på vilket sätt konkursgäldenären har skött sina åligganden i olika hänseenden är sådant som har betydelse för konkursutredningen. Skyldigheten att lämna upplysningar om tillgångar är inte begränsad till tillgångar som konkursförvaltaren kan ta i anspråk i den pågående konkursen. Gäldenären är uttryckligen skyldig att också lämna upplysning om utomlands befintliga tillgångar, även om de inte ska ingå i konkursen. Sådana upplysningar är nämligen sett i ett helhetsperspektiv av betydelse för borgenärerna.

I lagkommentaren till 11 kap 1 st 2 Brb (oredlighet) sägs att bestämmelsen om ansvar för gäldenär som i konkurs undandrar eller undanhåller konkursförvaltningen tillgång ska läsas

mot bakgrund av straffansvaret i 11 kap 2 § Brb (försvårande av konkurs). Om det är fråga om egendom som gäldenären ägde vid konkursbeslutet kommer i regel ett undanhållande att bestraffas enligt 11 kap 2 § Brb (försvårande av konkurs) eftersom gäldenären beedigar en bouppteckning i vilken egendomen inte har tagits upp. Bestämmelsen i 11 kap 1 § st 2 Brb bör därför anses subsidiär i förhållande till 11 kap 2 § Brb. Innebörden av denna subsidiaritet har prövats av HD i fallet NJA 1989 s. 570. Oredlighetsbestämmelsen i st 2 blir till följd av det nu sagda framför allt av betydelse beträffande egendom som gäldenären uppbar och undanhåller från konkursförvaltningen under konkursen.

I kommentaren till 11 kap 2 § st 1 Brb (försvårande av konkurs) sägs att brottsbeskrivningen omfattar att gäldenären underlåter att uppge viss tillgång helt eller delvis, uppger en fordran till för lågt belopp, uppger en obefintlig skuld eller en skuld till för högt belopp. Gäldenären ska genom sin gärning ha framställt sitt förmögenhetsläge som sämre än det är i verkligheten. --- Skyldigheten att lämna upplysningar om vilka tillgångar gäldenären har är inte begränsad till tillgångar som konkursförvaltningen kan ta i anspråk i den pågående konkursen. För straffbarhet krävs inte heller att den oriktiga uppgiften respektive förtigandet har övat inflytande på konkursens resultat. Däremot framgår uttryckligen att gäldenären ska gå fri från ansvar om den oriktiga uppgiften rättas innan den har blivit beedigad. I kommentar sägs inte uttryckligen att bestämmelsen också omfattar undanhållande av egendom.

Det framgår vidare att ansvarsfrihetsgrunden i 11 kap 2 § st 3 Brb gör att gäldenär inte ska dömas till ansvar om han vid konkurs hade rätt att vägra yttra sig och omständigheterna innebär en skälig ursäkt för honom. Ansvarsfrihetsgrunden tillkom genom 2005 års reform och är föranledd av artikel 6 i Europakonventionen och rätten att tåga. Den motsvarar bestämmelsen i 15 kap 4 § st 2 Brb. Ansvarsfrihetsgrunden är tillämplig på alla uppgifter som lämnas enligt konkurslagen, oavsett om de lämnas under ed eller inte. Europakonventionens tillämplighet bedömdes inte vara begränsad till sådana uppgifter som omfattas av edsplikt. Ingen ska under hot om straffansvar eller andra sanktioner tvingas att lämna uppgifter som senare kan läggas till grund för ett straffrättsligt förfarande mot honom eller henne. För att ansvarsfrihetsgrunden ska vara tillämplig krävs att omständigheterna innebär en skälig ursäkt. I det konkreta fallet kan det tänkas vara så att en vägran att lämna en uppgift medför att det blir uppenbart att gäldenären har begått en viss brottslig gärning. Ingen som har begått ett brott ska vara tvungen att lämna uppgifter som är belastande för honom själv, det bör i sådant fall finnas utrymme för ansvarsfrihet. Detta innebär inte att någon skulle kunna undgå ansvar för osanna uppgifter eller förtiganden rörande sådana gärningar för vilka allt ansvar redan har preskriberats eller utdömts.

Skälig ursäkt för att vägra yttra sig beskrivs även i kommentaren till 15 kap 4 § st 2 Brb. Det sägs att vad som är skälig ursäkt beror i hög grad av omständigheterna. Att den som har hörts under ed då han haft rätt att vägra yttra sig, förgäves begärt att slippa, är ägnat att göra det ursäktligt att han ytrade sig och då avvek från sanningen. Detsamma gäller om han, då han skulle höras som vittne, inte i enlighet med 36 kap 14 § RB blivit erinrad om innehållet i 36 kap 6 § RB. Det hänvisades också till ett uttalande i Lagrådet (NJA II 1948 s. 441) att största hänsyn måste tas till att det ibland är omöjligt för den hörde att använda rätten till vägran utan att ådra sig eller närstående misstanke för brott. Det konstateras också att när fråga uppstår om ansvar för oriktig utsaga ankommer det på domstolen att pröva huruvida utsagans avgivare hade rätt att vägra yttra sig och huruvida omständigheterna, när han nu

yttrade sig och lämnade oriktig uppgift, innebar skälig ursäkt för honom att yttra sig som han gjorde.

Av kommentaren till menedsbestämmelsen i 15 kap 1 § Brb framgår att när det är fråga om edgång i konkurs och mened innefattar brott mot borgenärer, genom att gärningsmannen därigenom har bekräftat oriktig eller ofullständig uppgift vid konkurs, blir brottet i regel att bedöma bara enligt 11 kap 2 § st 4 Brb som grovt försvårande av konkurs eller exekutiv förrättning. Det sägs att det är lämpligt att 15 kap 1 § Brb åberopas i domen och att i domen anges att försvårandebrottet har förövats genom mened.

Praxis

Enligt Europadomstolens praxis inträder skyddet mot själv kriminalisering när en person blivit "charged".

I bl.a. fallet *Deweere mot Belgien*¹ har Europadomstolen definierat begreppet enligt följande (p. 46). "The "charge" could, for the purposes of Article 6 par. 1 (art. 6-1), be defined as the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence. In several decisions and opinions the Commission has adopted a test that appears to be fairly closely related, namely whether "the situation of the [suspect] has been *substantially affected*"..."

Fallet *Marttinen mot Finland*² handlade om en insolvent person som i ett utredningsförfarande förelades att vid vite lämna uppgifter om sina tillgångar samtidigt som det pågick en brottsutredning om ekonomisk brottslighet. Marttinen vägrade att lämna uppgifter med hänvisning till rätten att inte tvingas bidra till åtal mot sig själv. Han fälldes i tingsrätten för sin vägran att följa föreläggandet och vitet utdömdes. Europadomstolen ansåg att detta kränkte hans rätt att inte tvingas bidra till åtal mot sig själv.

I fallet *Kansal mot Storbritannien 2004*³ berördes inte misstanken under konkursförfarandet. Kansals företag var försatt i konkurs och under konkursen tvingades han besvara frågor. Om han inte svarat och saknat skälig ursäkt hade han gjort sig skyldig till brott. Kort efter konkursbeslutet hade Kansal vidtagit åtgärder som kan liknas vid oredlighet mot borgenärer. Detta ledde till åtal och rättegång. I det senare brottmålet användes dokumentation och de uppgifter som Kansal hade lämnat under tvång under konkursförfarandet, som bevisning. Kansal dömdes till fängelse och förlorade sin yrkeslegitimation. Europadomstolen ansåg att det stred mot artikel 6 i Europakonventionen att använda uppgifterna från konkursen mot Kansal i den efterföljande brottmålsrättegången.

NJA 1989 s. 570 rörde oredlighet mot borgenärer som tidigare reglerades i 11 kap 1 § st 3 Brb (nu 11 kap 1 § st 2 Brb), d.v.s. gäldenär som undandrar eller undanhåller konkursförvaltningen tillgång och sambandet med 11 kap 1 § st 2 Brb (nu 11 kap 2 § st 1 Brb), d.v.s. ansvar för oriktiga uppgifter i konkurs. Gäldenären hade fått betalt för en bostadsrättslaghet några dagar efter att han hade försatts i konkurs. Han hade använt ca 45 000 kr för att

¹ Nr 6903/75, den 27 februari 1980

² Nr 19235/03, den 21 april 2009

³ Nr 21413/02, den 27 april 2004

betala skulder och andra utgifter. De pengarna bedömdes ha avhärts konkursboet och ansågs som oredlighet mot borgenärer, även om gäldenären lämnade korrekta uppgifter om köpeskillingen till konkursförvaltaren. Resterande belopp, ca 102 000 kr, hade gäldenären några dagar efter konkursbeslutet lämnat till konkursförvaltaren. Även om förfarandet med detta belopp skulle innebära ett undanhållande var det, med hänsyn till det mycket nära sambandet mellan förtigande av tillgång och ett sådant undanhållande, inte att bedöma som oredlighet mot borgenärer. Ändring hade nämligen skett innan den beedigades, vilket utesluter ansvar för förtigande av tillgång. I fråga om konkurrens mellan brotten sägs följande. ”Beträffande straffansvaret för undandragande eller undanhållande av tillgång i konkurs framhöll straffrättskommittén i sitt förslag att en sådan bestämmelse erfordrades, emedan bestämmelsen angående förtigande av tillgång syftade på egendom som tillhörde konkursgäldenär då han skulle uppge boet (NJA II 1942 s 487). Föreskriften om ansvar för undandragande eller undanhållande av tillgång synes alltså ha tillkommit med tanke närmast på egendom, som tillfaller gäldenären först efter det att han i konkursen har lämnat uppgifter om sina tillgångar och beedigt uppgifterna. Härav följer dock inte att bestämmelsen, vars lydelse inte innehåller någon begränsning i förevarande hänseende, inte skulle vara tillämplig även beträffande egendom som tillhörde gäldenären redan före nämnda tidpunkt”. Det sägs vidare. ”Med hänsyn till det mycket nära sambandet mellan förtigande av tillgång och sådant undanhållande av egendom som nu avses bör undanhållandet inte föranleda ansvar, om ändring sker före den tidpunkt som anges i 2 st”.

NJA 1991 s. 123 gällde fakultativ bouppteckningsed. HB, som skulle avlägga eden, hade tidigare ägt hälften av bolaget som försatts i konkurs och bestred yrkandet att avlägga ed. Som grund anförde han att han var åtalad för grovt skattebedrägeri m.m. i bolaget. I egenskap av tilltalad kunde han inte förpliktas avge utsaga under ed. De frågor som kan vara aktuella att ställa i konkursmålet avvek inte från de frågor som aktualiseras i anledning av åtalet. Om han skulle tvingas beediga bouppteckningen skulle han inte åtnjuta den befrielse från edsplikt han är berättigad till som tilltalad i brottmål. Att höra honom under ed skulle strida mot grunderna för 36 kap 6 § RB. Vid prövningen i HD hade åtalet mot HB för grovt skattebedrägeri ogillats i en dom vunnit laga kraft. HD ansåg att det visserligen kunde hävdas att den rättsprincipen är av så grundläggande betydelse att den borde slå igenom även på konkursområdet. Dock ansåg HD att en tillämpning av bestämmelsen i samband med edgång i konkurs inte verkade ha varit avsedd av lagstiftaren. HD bedömde att det var osäkert hur denna princip skulle tillämpas i praktiken vid edgångsförfarandet och ansåg att de problem som frågan aktualiserade var av sådan art att de inte lämpligen borde lösas i rättstillämpningen. HBs talan lämnades utan bifall.

NJA 2001 s. 563 rörde mened. HD prövade frågan om KZ, som vid fakultativ ed lämnat osanna uppgifter om konkursboets tillgångar genom att påstå att de sålts till ett annat bolag, kunnat vägra yttra sig. Frågan var också om hon hade haft skälig ursäkt för sitt handlande. I menedsmålet hade KZ också åtalats för medhjälp till det oredlighetsbrott som hon lämnat uppgifter om. HD uttalade att det numera får anses vara fastslaget att det inte är förenligt med artikel 6 i Europakonventionen att någon under straffansvar åläggs att lämna uppgifter som avslöjar att han har begått ett brott och som kan användas som bevis i en kommande rättegång mot honom eller henne. HD ansåg att KZ haft rätt att vägra yttra och slog fast att artikel 6 i Europakonventionen är tillämplig på uppgifter som lämnas vid konkurs. Eftersom åtalet om medhjälp till oredlighet mot borgenärer lagts ner mot KZ i tingsrätten och hon

frikänts bedömde HD att omständigheterna var sådana att det enligt 15 kap 4 § Brb innebar skälig ursäkt för KZ att under ed lämna oriktiga uppgifter. Åtalet ogillades.

I NJA 2005 s 407 hade MC, som ålagts avge fakultativ ed, invänt att han var dömd för brott i gäldenärsbolaget. I HD hade domen vunnit laga kraft. MC ansågs inte ha rätt att vägra gå ed på konkursbouppteckning eftersom han dömts för de brott som han åberopat till befrielse från edgångsskyldigheten. HD uttalade bland annat följande. Rätten till tystnad och rätten att vägra lämna belastande uppgifter om sig själv är inte begränsad att gälla endast en tilltalads rätt i en brottmålsrättegång. Även i fall då någon rättegång ännu inte har inletts kan den enskilde ha rätt att vara tyst eller vägra fullgöra en föreskriven uppgiftsskyldighet. Enligt den praxis som utvecklats i Europadomstolen krävs dock i sådana fall att denne är anklagad för något brott (jfr ”any criminal charge” i art. 6.1 i konventionen) och att de uppgifter som efterfrågas har samband med den misstänkta gärningen. Vidare krävs att det är frågan om uppgifter som kan utkrävas med någon form av tvångsmedel och som inte endast är av det slaget att den enskilde själv kan bestämma om han eller hon vill lämna de uppgifter som efterfrågas. --- Rätten att i ett förfarande utom rätta tåga eller vägra lämna uppgifter anses föreligga när en behörig myndighet har underrättat den enskilde om anklagelsen om brott eller när myndigheten har vidtagit en åtgärd som gör att dennes situation väsentligen har påverkats av att det finns en misstanke mot honom eller henne.--- I HD åberopade MC som ny grund att vägra avlägga ed att det edgångstema som angetts hade betydelse också för frågan om brott enligt 11 kap BrB; brott som inte var prövade mot honom och inte heller preskriberade. Enligt HD hade det inte i målet ens påståtts att det från myndigheternas sida förelåg någon misstanke om att MC gjort sig skyldig till något brott i det kapitlet. Han ansågs inte heller på grunden kunna vägra avlägga eden. MCs yrkande om befrielse från att avlägga ed lämnades utan bifall.

I RH 2007:12 beslutade tingsrätten att MK skulle avlägga fakultativ ed i ett aktiebolags konkurs. MK överklagade beslutet och åberopade att han delgetts misstanke om bokföringsbrott och försvärande av skattekontroll i bolaget och att han därför hade rätt att vägra beediga uppgifter som skulle avslöja att han hade begått brott. I hovrätten uttalades följande. Vid generell bouppteckningsed ska gäldenären eller annan göra de tillägg till eller ändringar i bouppteckningsmaterialet som han anser behövs och sedan med ed betyga uppgifterna i bouppteckningen. Enligt nödkonkursbouppteckningen saknar bolaget ordnad bokföring och för viss tid saknas räkenskapshandlingar nästan helt. Det framgår att det finns svårigheter att utreda vilka tillgångar och skulder som bolaget har. De brott som MK delgetts misstanke om har alltså ett mycket nära samband med de uppgifter som ska beedigas. Med hänsyn härtill får han anses ha rätt att vägra avlägga ed. MKs överklagande bifölls.

I NJA 2015 s 811, som handlade om bokföringsskyldighet vid olaglig verksamhet, berördes frågan om självkriminalisering. ZZ hade mot betalning förmedlat bostadslägenheter för annat ändamål än fritidsändamål och var dömd i hovrätten för brott mot 12 kap. 65 a § jordabalken. Frågan i HD var vilken betydelse det hade vid bedömning av ZZs bokföringsskyldighet att förmedlingsverksamheten var olaglig och att han redan var bokföringsskyldig för annan näringsverksamhet. HD ansåg att ZZ var bokföringsskyldig för förmedlingsverksamheten. ZZ menade i HD att den princip om skydd mot självkriminalisering som följer bl.a. av Europakonventionen medförde hinder mot att döma honom till ansvar för bokföringsbrott. Enligt HD kunde detta skydd emellertid inte medföra undantag från ansvar för ett

underlåtenhetsbrott som haft ett direkt samband med ett annat brott och inneburit att detta brott har dolts.

Min bedömning

Av utredningen framgår att TG varit försatt i personlig konkurs tidigare, 1998. Det framgår också att TG tidigare företrätt ett stort antal bolag, både i Sverige och utomlands, som i många fall avslutats genom konkurs. Både konkursinstitutet och konkursförvaltningens uppgift och ansvar måste därför varit väl kända för TG när han försattes i konkurs, i oktober 2012. Han måste också ha väl känt till vilken uppgiftsskyldighet han själv hade i förhållande till konkursförvaltaren och domstolen. Bristen i boet uppgick till drygt 7,7 Mkr och bestod huvudsakligen av skattefordringar (inkomstskatter efter revision i två olika bolag) medan tillgångarna var drygt 5 900 kr. De undanhållna tillgångarna var mer än 740 000 kr.

Upplysningsskyldigheten och gäldenärens medverkan i konkurs är central för konkursinstitutets effektivitet och omfattar all gäldenärens egendom, vilket framgår av 6 kap i konkurslagen. Främsta syftet med upplysningsplikten är att säkra borgenärernas rätt till tillgångarna i konkursen. Enligt min mening väger konkursförfarandet och konkursborgenärernas intressen i denna del mycket tungt.

I utredningen (protokoll från edgångssammanträde, fup s. 10 – 11) framgår att TG fått tillfälle att göra de tillägg till eller ändringar i bouppteckningen som han ansett behövdes. Vissa ändringar har han också gjort. Han ha fått frågor från konkursförvaltaren. Han har enligt protokollet vid sammanträdet uppgett att han beretts tillfälle att gå igenom bouppteckningen och han har avlagt ed. Enligt protokollet har han innan edgången erinrats om edens vikt (jmf 6 kap 3 § KL). TG har uppgett att han inte underrättades om sin rätt att vägra yttra sig under vissa förutsättningar. Det framgår inte av konkurslagen att det finns en sådan skyldighet.

Om Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet finns flera frågor av intresse att belysa i målet, den första är om både oredlighet mot borgenärer och försvärande av konkurs är aktuellt.

1.) Hur ska gärningarna bedömas?

Som framgår av åtalet ska gärningsbeskrivningen ses i två led. Det första ledet handlar om att TG av konkursförvaltningen uppmanats att uppge sina samtliga tillgångar i Sverige och utomlands och att samarbeta för att återvinna dessa tillgångar. TG uppgav inte tillgången och senare beedigade han uppgift med innebörd att han inte innehade tillgången. TG har därigenom i konkursen undanhållit konkursförvaltningen tillgången, vilket är åtalat som oredlighet mot borgenärer. Det andra ledet handlar om att TG vid konkursen förtigat att han innehade tillgången och inte rättat uppgiften innan han beedigade den. Detta är åtalat som försvärande av konkurs.

Enligt hovrätten ska TGs handlande bedömas vara straffbart enbart som försvärande av konkurs och att oredlighetsbrottet ”i en situation som denna” är subsidiärt i förhållande till det brottet. Bestämmelserna ska därför inte tillämpas i konkurrens menar hovrätten och hänvisar till bland annat avgörandet NJA 1989 s. 570. Även i brottsbalkskommentaren

hänvisas till det avgörandet. Vad som sägs i rättsfallet är att undanhållandet inte ska beaktas fristående när gäldenären *ändrat eller rättat* uppgifterna innan edgången. Det är enligt min mening fullt rimligt. Men situationen med TG överensstämmer inte med den i 1989 års avgörande. Här finns både ett konkret undanhållande och ett konkret förtigande. TG har *inte* rättat uppgifterna innan edgången, så som beskrivs i 1989 år avgörande. Tvärtom har han undanhållit och förtigit tillgången under hela konkursen och vid edgången. I samband med att brottet försvårande av konkurs infördes i 11 kap 2 § sades i författningskommentaren (prop. 2004/05:69 s. 63) att lösningen innebär att bestämmelsen om oredlighet renodlas till att avse förmögenhetsförsämrande åtgärder, bortförande av tillgångar inför förestående konkurs, undandragande och undanhållande av tillgångar i konkurs samt underlåtenhet att medverka till att konkursboet tillförs utländska tillgångar. Genom att inte behandla undanhållandet fristående som ett oredlighetsbrott kommer även oredligheten att skyddas av ansvarsfrihetsregeln i 11 kap 2 § st 3 Brb. Den situationen kan då uppstå att båda gärningarna ogillas på grund av rätten att vägra yttra sig. Enligt min mening borde TG ha dömts för både oredlighet mot borgenärer och försvårande av konkurs. Båda brotten ska bedömas som grova.

2.) Hade TG rätt att vägra yttra sig?

Frågeställningen är om TG kan vägra yttra sig om tillgångar som vid ett avslöjande skulle innebära att han eventuellt skulle komma att misstänkas för brott, självkriminalisering. Om så är fallet, hur konkretiserad ska en sådan brottsmisstanke vara för att som i detta fall ge rätt att förtiga en tillgång.

Enligt min mening bör det krävas att brottsmisstanken har konkretiserats i en förundersökning. Det finns flera avgöranden i både Europadomstolen och i Högsta domstolen där detta bekrästs. Enligt avgörandena ska man vara "charged" för att ha rätt vägra yttra sig. I Högsta domstolens dom den 12 juni 2018 i mål B 4918-17 om smitning sägs beträffande rätten att vägra yttra sig följande.

12. Rätten att inte belasta sig själv föreligger när det finns en anklagelse om brott i den mening som avses i artikel 6 i Europakonventionen. Så är fallet när en behörig myndighet har underrättat den enskilde om anklagelsen om brott eller har vidtagit en åtgärd som gör att den enskildes situation väsentligen har påverkats av att det finns en misstanke mot henne eller honom. Rätten att inte belasta sig själv kan emellertid föreligga redan innan någon är skäligen misstänkt. En sådan situation kan uppkomma när uppgifter som inhämtas från en enskild, innan ett straffrättsligt förfarande har inletts, senare används mot henne eller honom i det förfarandet. Det kan då vara oförenligt med artikel 6 att genom hot om straff eller vite tvinga fram uppgifter från den enskilde. En förutsättning är dock att det finns ett nära samband mellan uppgiftsskyldigheten och ett eventuellt straffrättsligt förfarande. Ett förfarande ska antingen ha inletts eller vara nära förestående. (Se t.ex. Ibrahim and others v. the United Kingdom [GC], nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09, § 249, ECHR 2016; jfr även prop. 2017/18:58 s. 16 f. med där gjorda hänvisningar till Europadomstolens praxis.)

HD säger vidare.

14. Att lämna belastande uppgifter om sig själv utgör i sig inte någon kränkning; det är endast om uppgifterna lämnats på grund av direkt påtryckning eller direkt tvång (eller vilseledande) som det kan vara fråga om ett konventionsbrott.

Enligt TG har han begått grovt skattebrott. Någon förundersökning var inte inledd för grovt skattebrott. Enbart genom att uppge att han hade 740 000 kr på ett konto i Schweiz har han inte avslöjat ett eget brott. Om ett skatteundandragande finns avseende det beloppet är svårt att spekulera i. Man vet inte vad beloppet avser eller i vilket inkomstslag det ska beskattas. Man vet inte om det överhuvudtaget undandragits skatt. Tillgångarna som fanns på kontot 2006 och 2007, som TG tar upp i sitt överklagande, är än mindre kända. Sammantaget skulle det handla om motsvarande ca 2 900 000 SEK. Det framgår inte i vilket land TG skulle ha varit skattskyldig. Utan en närmare konkretisering av en brottsmisstanke avseende grovt skattebrott finns inte ens anledning att anta att brott har förövats, vilket krävs för att en förundersökning ska inledas. Det går då inte heller att avgöra om ett eventuellt brott är preskriberat. Ett preskriberat brott kan aldrig utgöra grund för att vägra yttra sig.

I de fall från Högsta domstolen som tidigare redovisats har gäldenären öppet begärt att få vägra yttra sig. Den situationen är inte aktuell här. TG har i efterhand hävdats att han *hade* haft rätt att vägra yttra sig för att han anser att han gjort sig skyldig till skattebrott. En liknande situation finns i NJA 2005 s 407. Gäldenären MC, var dömd för brott i en lagakraftvunnen dom, och åberopade en ny grund för att vägra avlägga ed i Högsta domstolen. Han hävdade att det edgångstema som angetts hade betydelse för frågan om brott enligt Brb och sådana brott var inte tidigare prövade mot honom och inte heller preskriberade. Högsta domstolen var tydlig i frågan om rätten att vägra avlägga ed och påpekade att det inte ”ens påstås att det från myndigheternas sida föreligger någon misstanke om att MC gjort sig skyldig till brott något sådant brott som sägs i detta kapitel.” MCs yrkande om befrielse att avlägga ed lämnades utan bifall. Domen i målet meddelades den 2 juni 2005 och ny lagstiftning trädde i kraft den 1 juli 2005 men jag kan inte se att ansvarsfrihetsbestämmelsen i 11 kap Brb skulle ha lett till en annan slutsats.

TG har åberopat avgörandet Kansal mot Storbritannien och hävdats att rätten att tiga inträder så snart ett brott har begåtts. Jag menar att avgörandet rör en annan situation och befäster en annan princip: Om en person under konkursförfarandet har tvingats lämna uppgifter under straffansvar kan det strida mot artikel 6 i Europakonventionen att använda uppgifterna i en *kommande* straffrättslig process. Om TG hade tvingats lämna uppgifter under konkursen och han därefter åtalats för brott som hade sin grund i uppgifterna skulle situationerna vara likartade. Så är inte fallet nu.

3. A) Om gäldenärens rätt att vägra yttra sig och ”formerna” för vägran

Jag ifrågasätter alltså om TG vid edgången i konkursen hade rätt att förtiga tillgångar utan att i något avseende meddela domstolen eller konkursförvaltaren att han åberopade den rätten. TG har förtigit sanningen om sina tillgångar och som hovrätten konstaterar har TG inte under konkursen gjort gällande att han på något sätt skulle ha rätt att vägra yttra sig om konkursbouppteckningens riktighet. Hovrätten kommenterar inte detta ytterligare. Om han inte åberopar rätten att förtiga uppgifter är det inte möjligt för domstolen att ta ställning till om rätten finns.

Enligt den praxis jag redogjort för förekommer det att gäldenärer öppet redovisar att de anser sig ha rätt att vägra yttra sig. Domstolen har då tagit ställning till yrkandet. I något fall har yrkandet bifallits. I TGs fall har han själv gjort bedömningen att han haft rätt att vägra yttra sig.

När den som ska höras under ed begär att få slippa, och ändå tvingas vittna, kan det enligt kommentaren till 15 kap 4 § st 2 Brb vara en omständighet som utgör skälig ursäkt att inte säga sanningen om han faktiskt haft rätt att vägra yttra sig. Så var inte fallet här.

Enligt min mening skulle TG, om han ansett att han haft rätt att vägra yttra sig, tagit upp det i samband med edgången.

För övrigt skulle TG kunnat uppge tillgången för konkursförvaltaren utan att redogöra för hur den åtkommit. Uppgifter om hur egendom åtkommit går man inte ed på i en konkurs, vilket TG måste känt till.

3 B) Innebar omständigheterna att det fanns en skälig ursäkt att vägra yttra sig?

Min slutsats är i första hand att TG inte hade någon rätt att vägra yttra sig i konkursen. Någon prövning av om det fanns skälig ursäkt att inte yttra sig behöver då inte göras.

TGs uppgifter under brottsutredningen om sin rätt att inte behöva uttala sig om tillgången är enligt min mening en efterhandskonstruktion.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens).

Rättighetskatalogen i artikel 6 i Europakonventionen används allt oftare som argument för att ett brottmålsförfarande på ett eller annat sätt strider mot grundläggande rättigheter. Frågan i detta mål, om rätten att vara tyst kan därför vara viktig att belysa.

I målet finns också viktiga gränsdragningsfrågor som rör centrala skyldigheter i förhållande till det allmänna som ställs mot enskilda rättigheter. Målet är i den delen renodlat och handlar om konkursinstitutets vikt och betydelse mot rätten att inte kriminalisera sig själv.

Ett annat skäl att meddela prövningstillstånd kan vara lagstiftningens komplexitet och att bestämmelserna överlappar varandra på det sätt som jag beskrivit ovan. Det kan behövas klargörande praxis även i det avseendet. Om hovrättens dom är riktig är det svårt att se när oredlighetsbrottet skulle kunna vara aktuellt i motsvarande situation. Enligt min mening är Högsta domstolen oförhindrad att pröva den rubriceringsfrågan även om åklagaren inte klagat på hovrättens dom.

Ny lagstiftning i aktuella avseenden trädde i kraft 2005. Efter Högsta domstolens dom tidigare samma år finns inga vägledande avgöranden i nu aktuella frågor. De avgöranden som

finns avser framförallt andra situationer. Jag delar därför TGs uppfattning att det saknas vägledande avgöranden inom området.

Enligt min mening finns flera frågor i målet som det skulle vara till ledning för rättstillämpningen att få svar på. Skäl för prejudikatdispens föreligger även om jag anser att det ifrågasatta avgörandet i grunden är riktigt.

Övrigt

Kvarstadsbeslutet bör kvarstå. Det saknas skäl för återförvisning av målet.

Detta yttrande har beslutats av tf överåklagare Bengt Lindholm. Kammaråklagaren Catharina Linné har varit föredragande.

Bengt Lindholm

Catharina Linné

Kopia till; kammaråklagaren Per-Olof Hermansson, Andra ekobrottskammaren i Göteborg